eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.336; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-21; дата надходження до редакції: 2026-04-30

УДК 376-056.36:057.874:316.614

Ірина Матющенко,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психокорекційної педагогіки та реабілітології, факультету спеціальної освіти та соціальної політики
irina-100@meta.ua
ORCID ID 0000-0002-0684-4154

Iryna Matyushchenko,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Psychocorrectional Pedagogy and Rehabilitation, Faculty of Special Education and Social Policy

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна
вул. Пирогова, 9, м.Київ, 01601, Україна

Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine
9 Pyrohova Street, Kyiv, 01601, Ukraine,135

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК МЕТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ СВІДОМОСТІ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ З МЕНТАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

SOCIALIZATION AS THE GOAL OF IMPLEMENTING THE PRINCIPLE OF CONSCIOUSNESS IN THE EDUCATIONAL ACTIVITIES OF SCHOOLCHILDREN WITH MENTAL DISORDERS

Анотація. Статтю присвячено проблемі соціалізації школярів з ментальними порушеннями в аспекті реалізації принципу свідомості. Зазначається, що окреслена проблема є актуальною, особливо для школярів зазначеної категорії, оскільки вони мають значні труднощі у плані включення їх в нову соціальну спільноту, а успішний перебіг процесу соціалізації може відбуватися за створення сприятливих психолого-педагогічних умов. Варто також підкреслити, що для школярів з ментальними порушеннями пріоритетним залишається завдання посилення ефективності їхньої соціалізації педагогічними засобами реалізації принципу свідомості в освіті (або свідомості навчання та виховання, свідомості й активності). Проблема усвідомленої активності особи розглядається як одна з найважливіших, але ще недостатньо досліджених у спеціальній психолого-педагогічній науці.

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.336; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-21; дата надходження до редакції: 2026-04-30

Незважаючи на значущість проблеми використання принципу свідомості для забезпечення соціалізації підростаючого покоління, залишаються недостатньо дослідженими саме педагогічні аспекти його реалізації щодо школярів з ментальними порушеннями в процесі системи виховної роботи – використання її змісту, методики та організаційних форм. Важливо також підкреслити, що однією з умов процесу соціалізації школярів з ментальними порушеннями є формування у них усвідомленої навчальної діяльності, тобто вміння осмислено організовувати свою діяльність і досягати поставлених цілей. Саме реалізація дидактичного принципу свідомості сприятиме запобіганню виникнення у них формалізму знань, посилить їх засвоєння та практичну реалізацію. Завдяки дотриманню системи педагогічних умов реалізації принципу свідомості школярі мають можливість стати більш самостійними у задоволенні власних потреб та виконанні як навчальних, так і повсякденних завдань без стороннього супроводу, з опорою на власні індивідуальні можливості та перспективи розвитку. У такому сенсі, забезпечення реалізації принципу свідомості в освіті підростаючого покоління, а саме школярів з ментальними порушеннями, сприятиме їх соціальному розвитку та успішній соціалізації.

Ключові слова: соціалізація, принцип свідомості, психолого-педагогічний супровід, інклюзивна освіта, діти з ментальними порушеннями.

Abstract. The article is devoted to the problem of socialization of schoolchildren with mental disorders in the aspect of the implementation of the principle of consciousness. It is noted that the outlined problem is relevant, especially for schoolchildren of the specified category, since they have significant difficulties in terms of their inclusion in a new social community, and the successful course of the socialization process can occur by creating favorable psychological and pedagogical conditions. It is also worth emphasizing that for schoolchildren with mental disorders, the priority remains the task of enhancing the effectiveness of their socialization by pedagogical means of implementing the principle of consciousness in education (or consciousness of learning and upbringing, consciousness and activity). The problem of conscious activity of a person is considered one of the most important, but still insufficiently researched in special psychological and pedagogical science.

Despite the importance of the problem of using the principle of consciousness to ensure the socialization of the younger generation, the pedagogical aspects of its implementation in relation to schoolchildren with mental disorders in the process of the educational work system - the use of its content, methodology, and organizational forms - remain insufficiently researched. It is also important to emphasize that one of the conditions for the socialization process of schoolchildren with mental disorders is the formation of conscious educational activity in them, that is, the ability to meaningfully organize their activities and achieve the goals set. It is the implementation of the didactic principle of

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.336; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-21; дата надходження до редакції: 2026-04-30

consciousness that will help prevent the emergence of formalism of knowledge in them, strengthen their assimilation and practical implementation. By adhering to the system of pedagogical conditions for implementing the principle of consciousness, schoolchildren have the opportunity to become more independent in meeting their own needs and performing both educational and everyday tasks without outside support, relying on their own individual capabilities and development prospects. In this sense, ensuring the implementation of the principle of consciousness in the education of the younger generation, namely schoolchildren with mental disorders, will contribute to their social development and successful socialization.

Key words: socialization, the principle of consciousness, psychological and pedagogical support, inclusive education, children with mental disorders.

Актуальність дослідження. В контексті нашого дослідження проблема соціалізації розглядається з точки зору педагогічного забезпечення, виходячи з розуміння змісту процесу, стадій та показників її прояву. Ми розкриваємо процес соціалізації в площині єдиної педагогічної системи, метою якої є сприяння реалізації принципу свідомості в аспекті їх педагогічного супроводу школярів з ментальними порушеннями. Завдяки дотриманню системи педагогічних умов реалізації принципу свідомості школярі мають можливість стати більш самостійними у задоволенні власних потреб та виконанні як навчальних, так і повсякденних завдань без стороннього супроводу, з опорою на власні індивідуальні можливості та перспективи розвитку. У такому сенсі сприяння реалізації принципу свідомості в педагогічному супроводі старшокласників з ментальними порушеннями є запорукою їх успішної соціалізації.

Успішний перебіг соціалізації старшокласників з ментальними порушеннями напередодні їх входження в самостійну життєдіяльність у різних її сферах (у новому соціальному оточенні, родині, на виробництві тощо) залежить насамперед від усвідомлення цілей і задач, які ставляться перед ними в закладі освіти. І саме навчальний заклад є найважливішою ланкою процесу їхньої соціалізації – набуття соціального досвіду у вигляді знань, вмінь, навичок, різноманітних норм і способів соціальної поведінки.

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.336; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-21; дата надходження до редакції: 2026-04-30

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблемі соціалізації присвячено значну кількість досліджень у різних сферах сучасної психолого-педагогічної науки. З огляду на різноманітність підходів до вивчення проблеми соціалізації, проаналізуємо її складові, рівні і різновиди, показники прояву та шляхи підвищення її ефективності в аспекті реалізації принципу свідомості школярів з ментальними порушеннями.

Мета статті полягає у виявленні підходів до визначення поняття соціалізації як мети реалізації принципу свідомості у навчальній діяльності школярів з ментальними порушеннями.

Методи дослідження. У дослідженні використано дві групи методів – теоретичні та емпіричні. Теоретичні складають праці відомих вітчизняних та зарубіжних авторів спеціальної та загальної психолого-педагогічної літератури.

Друга група методів – емпіричні. Емпіричною основою слугують збір інформації, синтез, аналіз, узагальнення.

Результати дослідження. У педагогічній науці сутність та зміст процесу соціалізації варто розуміти переважно через призму психології суспільства, з одного боку, та соціальний досвід особистості дитини, з іншого. Для сучасної педагогічної науки першорядним є проведення аналізу взаємозв’язків зазначених сторін сутності соціалізації, а також виявлення та обґрунтування рівнів їх значущості для дитини певної вікової категорії, члена певної групи, яка включена до конкретного соціуму (І. Матющенко, & В. Василенко, 2024).

Сьогодні у літературних джерелах (К. Андросович, & Л. Ткаченко, & Г. Ільїна, & І. Якимова, & В. Шульга та ін., 2021) сформовано значну кількість підходів до розуміння сутності та змісту поняття «соціалізація» (англ. socialization). Так, під соціалізацією особистості варто розуміти мову та поведінку людини в побуті, її здатність до творчості, сприйняття нею культури свого народу тощо. Водночас становлення особистості реалізується в процесі пізнання навколишньої дійсності, добра і зла, усвідомлення та прийняття проблем та труднощів, з якими індивіду доведеться зіткнутися у подальшому житті.

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.336; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-21; дата надходження до редакції: 2026-04-30

Зокрема, в Українському педагогічному словнику за редакцією С. Гончаренка дається таке тлумачення поняття «соціалізація» (від лат. socialis – громадський): «це процес залучення індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення та розвитку як цілісної особистості» (С. Гончаренко, 2017, с.204). Соціалізація дитини полягає в її взаємодії з соціальним оточенням, яке здійснює вплив на формування її соціальних якостей та рис, на процес активного засвоєння та відтворення нею системи суспільних зв'язків.

Отже, під соціалізацією необхідно розглядати процес олюднення людини, що містить в собі біологічні передумови і безпосередньо саме входження індивіда в соціальне середовище. Соціалізація розглядається як процес становлення особистості, що відбувається в площині діяльності, спілкування та самосвідомості. Соціалізація – це процес і результат засвоєння та подальшого активного відтворення індивідом соціокультурного досвіду (знань, норм, цінностей, традицій), включення індивіда в систему суспільних відносин та формування соціальних якостей. Соціалізація передбачає не лише пасивне засвоєння соціокультурного досвіду, а визнає суб'єктність особистості в процесі власного становлення, що дає змогу їй функціонувати як рівноправному члену суспільства.

Ще більшої значущості набуває ця проблема у розкритті особливостей перебігу процесу соціалізації школярів з ментальними порушеннями. Важливість зазначеної проблеми полягає у тому, що сьогодні не існує повного розуміння питання забезпечення проблеми соціалізації, як в загальній, так і в спеціальній освіті. Залишається недостатньо розробленою і потребує подальшого дослідження проблема соціалізації школярів з ментальними порушення в аспекті розкриття її змісту, показників прояву, особливостей перебігу та системи корекційно-виховного впливу на школярів зазначеної категорії.

Про значущість і важливість розгляду проблеми соціалізації щодо дітей з ментальними порушення свідчить аналіз спеціальної психолого-педагогічної літератури (Ю. Бистрова, & О. Глоба, & А. Колупаєва, & В. Коваленко, & К.

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.336; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-21; дата надходження до редакції: 2026-04-30

Островська, & В .Синьов, & Є. Синьова, & І. Татьяньчикова, & О. Хохліна та ін.). Вчені одностайні в одному, що процес соціалізації – це передусім інтеграція людини в соціальну систему загалом. Соціалізацію варто розглядати як входження індивіда в нове соціальне середовище (спільноту), що відбувається за допомогою засвоєння та оволодіння загальноприйнятими в ньому соціальними нормами, правилами поведінки та цінностями, які дозволяють йому ефективно функціонувати в суспільстві. Вчені доводять, що успішний перебіг процесу соціалізації має забезпечуватися педагогічними засобами впливу, а саме через спеціально організований навчальний процес, методи та принципи навчання.

Зокрема, Ю. Бистрова, 2012, досліджуючи професійно-трудову соціалізації дітей та підлітків з інтелектуальними порушеннями, наголошує, що успішний її перебіг у дітей зазначеної категорії можливий за умови успішної профорієнтаційної роботи як складової системи психолого-педагогічного забезпечення. Особлива увага приділяється формуванню внутрішньої готовності особистості до праці, що включає мотивацію, самовизначення та здатність до самореалізації. Вчена доводить, що соціалізація – це процес підготовки осіб з зазначеної категорії до самостійного життя та праці, формування трудових навичок, цінностей та відносин, необхідних для успішної інтеграції в соціумі.

У дослідженнях (О. Глоби, 2012) розглядається проблема соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах регіонального реабілітаційного середовища. Вчений підкреслює, що сутність соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату забезпечується завдяки спеціально організованого виду педагогічної діяльності, який полягає у виявленні, визначенні та розв’язанні проблем особи з порушеннями опорно-рухового апарату (ОРА) з метою реалізації та захисту її прав на повноцінний розвиток, та ґрунтується на індивідуально орієнтованій допомозі та співробітництві суб’єктів корекційно-реабілітаційної діяльності в її життєвому самовизначенні.

Своєю чергою А. Колупаєва, 2007, розглядає соціалізацію як багатогранний процес інтеграції особистості в суспільне життя, де основною метою є не просто пристосування дитини до середовища, а її повноцінне самоствердження як суб’єкта соціальних відносин. Водночас самоствердження

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.336; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-21; дата надходження до редакції: 2026-04-30

особистості (зокрема дитини з особливими освітніми потребами) розглядається вченою як ключовий етап її становлення та повноправного суб'єкта соціальних відносин. Процес самоствердження безпосередньо пов'язаний із максимальною реалізацією індивідуального потенціалу та формуванням навичок самостійного прийняття рішень.

У дослідженні В. Коваленко, 2020, соціалізація розглядається як ключовий процес формування особистості та її включення в суспільство. У працях зосереджується увага на формуванні соціальної компетентності у різних вікових групах, зокрема у молодших школярів, а також на розробці моделей соціалізації дітей з ментальними порушеннями, підкреслюючи роль освіти та позашкільних закладів у цьому процесі. На думку вченої, соціалізація – це не лише адаптація, а й активна взаємодія з соціумом, засвоєння цінностей, норм та розвиток здатності впливати на своє життя та оточення.

К. Островська, 2004, зосереджується на розробці та аналізі психолого-педагогічних інтервенцій для дітей зі спектром аутистичних порушень (РАС), зокрема на формуванні соціальних навичок, адаптації простору та впровадженні комбінованих методів (технологічних, за участю батьків, спеціалістів та однолітків) для їх успішної інтеграції в суспільство. Дослідниця наголошує на важливості створення системи психолого-педагогічного супроводу, що дасть змогу дитині з особливими потребами не лише перебувати в суспільстві, а й активно взаємодіяти з ним.

У своїх дослідженнях вчені (В. Синьов & Д. Шульженко, 2012) розглядали соціалізацію, акцентуючи увагу на формуванні соціально-компетентної особистості через засвоєння цінностей та норм, а також звертали увагу на роль сім'ї та освіти як ключових інститутів цього процесу, що триває все життя. Вчені наголошували, що процес соціалізації – це не лише засвоєння соціального досвіду, а й його трансформація у власні установки, цінності та переконання.

Соціалізація у дослідженнях (Є. Синьової, 1995) розглядається як складне багатогранне явище, що охоплює засвоєння соціального досвіду та активне включення особистості з порушеннями зору в систему суспільних відносин. Вчена акцентує увагу на тому, що соціалізація неможлива без вчасної корекції

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.336; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-21; дата надходження до редакції: 2026-04-30

вторинних відхилень, спричинених зоровою депривацією, а ключовим фактором успішності її перебігу виступає створення безбар'єрного освітнього середовища, яке сприяє максимальній автономії та соціальній незалежності особи.

У працях І. Татьянчикової, 2012, соціалізація розглядається як складний, багатоаспектний процес становлення особистості в умовах спеціального та інклюзивного освітнього середовища. Вчена обґрунтовує необхідність створення спеціальних психолого-педагогічних умов, що забезпечують ефективне входження дітей з особливими освітніми потребами у соціум (змісту, стадій, показників розвитку тощо), наголошуючи на важливості корекційно-виховної роботи та добору педагогічних засобів (змісту, методики, організаційних форм).

Значний внесок у розробку проблеми соціалізації, визначення її суті, складових, рівнів і різновидів, показників проявів та шляхів підвищення ефективності представлені у працях (О. Хохліної, 2015) Зокрема, соціалізація у дослідженнях вченої розглядається як багатогранний процес, що поєднує індивідуальний розвиток людини із засвоєнням соціальних норм, особливо через призму діяльності. Стверджується, що формування діяльності (зокрема трудової) є не просто навчальним завданням спеціальної освіти, а й основним засобом соціалізації, який дає можливість індивіду засвоїти соціальний досвід і знайти своє місце в суспільстві. Водночас процес соціалізації та організацію педагогічної роботи розглядає як цілісну систему, де кожен елемент (навчання, виховання, корекція) взаємопов'язані для досягнення результату – успішної соціалізації особистості.

Варто також підкреслити, що у спеціальній психології та корекційній педагогіці проблема соціалізації розглядалась переважно у плані підготовки школярів з ментальними порушеннями до самостійної життєдіяльності, пропонувалися рекомендації щодо вдосконалення виховних і корекційних можливостей існуючої системи професійно-трудового навчання.

Зокрема, Віталій Бондар, 1988, розглядав соціалізацію випускників спеціальної школи, як початок їх самостійного життя, трудової діяльності та становлення особистості. Вчений стверджує, що процес соціалізації в умовах трудового колективу вимагає від особистості пристосування до вироблених в

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.336; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-21; дата надходження до редакції: 2026-04-30

ньому правил і норм поведінки, традицій, режиму праці, встановленого характеру взаємостосунків між керівниками і виконавцями, визнання усталених критеріїв оцінки діяльності кожного члена колективу. Однак успішний її перебіг залежить не лише від особистості, а й від соціального оточення, соціальних відносин які склалися в колективі.

Така думка прослідковується у дослідженнях А. Висоцької, 1994, яка зазначає, що на успішний перебіг соціалізації випускників з ментальними порушеннями впливає передусім наявність знань про організацію виробництва та схильності до комунікативної діяльності. Вчена наголошує, що соціалізація – це комплексний процес засвоєння соціального досвіду та формування життєвих компетенцій.

Своєю чергою К. Турчинська, 1976, розглядала соціалізацію через призму трудового навчання та професійної підготовки випускників з ментальними порушеннями. Соціалізація в її розумінні не обмежується здобутими навичками, а базується на основі формування соціально-адаптивних умінь, розвитку пізнавальної активності в процесі колективної праці. Дослідниця обґрунтувала, що кожен елемент трудового навчання спеціальної школи має бути спрямовано на корекцію особистості, що є критично важливим показником успішної соціалізації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи аналіз психолого-педагогічної літератури ми дійшли висновку про те, що проблема соціалізації школярів з ментальними порушеннями посідає особливе місце в наукових дослідженнях. Залишається недостатньо дослідженим саме педагогічні аспекти реалізації забезпечення процесу соціалізації старшокласників з ментальними порушеннями в процесі корекційно-виховної роботи (використання змісту, методики та організаційних форм). Подальшу перспективу дослідження буде спрямовано на сприяння реалізації принципу свідомості в педагогічному супроводі школярів з ментальними порушеннями в аспекті їх соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.336; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-21; дата надходження до редакції: 2026-04-30

1. Андросович, К. А, Ткаченко, Л. І., Ільїна, Г. В., Якимова, І. О., & Шульга В. М. (2021). Соціальна адаптація обдарованої особистості: від дитинства до юності: методичний посібник. Київ.

2. Бистрова, Ю. О. (2012). Проблема професійно-трудової соціалізації осіб з вадами інтелектуального розвитку. *Наукові праці МАУП*, 4, 209214.

3. Бондар, В.І. (1988). Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності. Київ: Радянська школа.

4. Висоцька, А.М. (1994). *Підвищення ефективності виробничої адаптації випускників допоміжних шкіл в процесі професійно-трудового навчання.* (Дис. канд. пед. наук). Київ.

5. Глоба, О.П. (2012). Науково-теоретичні та організаційно-педагогічні аспекти комплексної реабілітації та соціалізації молоді з порушеннями ОРА в умовах регіонального корекційно-реабілітаційного середовища. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 22(9), 165-177.

6. Коваленко, В.Є. (2020). Соціалізація особистості як предмет психолого-педагогічних та соціологічних досліджень. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки,* 7 (338), 5-15.

7. Колупаєва, А.А. (2007). *Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади*. (Дис. д-ра. пед. наук). Київ.

8. Матющенко, І., & Василенко, В. (2024). Роль принципу свідомості в організації психолого-педагогічного супроводу старшокласників з ментальними порушеннями. *Освіта осіб з особливими освітніми потребами: шляхи розбудови*, 24, 164-179. https://surl.li/whyqyz

9. Островська, К.О. (2004). Терапія і навчання аутичних дітей. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*, 1(3), 528–534.

10. Синьов, В.М., & Шульженко, Д.І. (2012). Особливості умови соціалізації дітей з аутистичними порушеннями. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*, 21, 251-255.

11. Синьова, Є.П. (1995). Актуальні питання соціальної адаптації осіб з глибокими порушеннями зору. *Інвалід і суспільство: проблеми інтеграції*, 1, 7-9.

12. Татьянчикова, І.В. (2012). Соціалізація дітей з інтелектуальними вадами як педагогічна проблема. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки,* 3, 227-236.

13. Турчинська, К.М. (1976). *Профорієнтація в допоміжній школі*. Київ. Радянська школа.

14. Гончаренко, С. У. (2017). Український педагогічний словник. Київ.

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.336; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-21; дата надходження до редакції: 2026-04-30

15. Хохліна, О.П. (2015). Формування діяльності як засіб соціалізації учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія,* 30, 332-337.

REFERENCES

1. Androsovych, K. A., Tkachenko, L. I., Ilyina, G. V., Yakymova, I. O., & Shulga, V. M. (2021). Sotsialna adaptatsiia obdarovanoi osobystosti: vid dytynstva do yunosti: metodychnyi posibnyk [Social adaptation of a gifted individual: from childhood to adolescence: a methodological manual]. Kyiv. [in Ukrainian].

2. Bystrova, Yu. O. (2012). Problema profesiino-trudovoi sotsializatsii osib z vadamy intelektualnoho rozvytku [The problem of professional and labor socialization of people with intellectual disabilities]. Naukovi pratsi MAUP, 4, 209214. [in Ukrainian].

3. Bondar, V.I. (1988). Pidhotovka uchniv dopomizhnoi shkoly do samostiinoi trudovoi diialnosti [Preparation of students of the auxiliary school for independent labor activity]. Kyiv: Radianska shkola. [in Ukrainian].

4. Vysotska, A.M. (1994). Pidvyshchennia efektyvnosti vyrobnychoi adaptatsii vypusknykiv dopomizhnykh shkil v protsesi profesiino-trudovoho navchannia [Increasing the efficiency of industrial adaptation of graduates of auxiliary schools in the process of vocational training]. (Dys. kand. ped. nauk). Kyiv. [in Ukrainian].

5. Globa, O.P. (2012). Naukovo-teoretychni ta orhanizatsiino-pedahohichni aspekty kompleksnoi reabilitatsii ta sotsializatsii molodi z porushenniamy ORA v umovakh rehionalnoho korektsiino-reabilitatsiinoho seredovyshcha [Scientific-theoretical and organizational-pedagogical aspects of complex rehabilitation and socialization of youth with ORA disorders in the conditions of a regional correctional and rehabilitation environment]. Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky, 22(9), 165-177. [in Ukrainian].

6. Kovalenko, V.E. (2020). Sotsializatsiia osobystosti yak predmet psykholoho-pedahohichnykh ta sotsiolohichnykh doslidzhen [Socialization of the personality as a subject of psychological, pedagogical and sociological research]. Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky, 7 (338), 5-15. [in Ukrainian].

7. Kolupaeva, A.A. (2007). Pedahohichni osnovy intehruvannia shkoliariv z osoblyvostiamy psykhofizychnoho rozvytku u zahalnoosvitni navchalni zaklady [Pedagogical foundations of integrating schoolchildren with psychophysical development features into general educational institutions]. (Dys. d-ra. ped. nauk). Kyiv. [in Ukrainian].

8. Matyushchenko, I., & Vasylenko, V. (2024). Rol pryntsypu svidomosti v orhanizatsii psykholoho-pedahohichnoho suprovodu starshoklasnykiv z mentalnymy porushenniamy [The role of

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.336; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-21; дата надходження до редакції: 2026-04-30

the principle of consciousness in the organization of psychological and pedagogical support for high school students with mental disorders]. Osvita osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy: shliakhy rozbudovy, 24, 164-179. https://surl.li/whyqyz [in Ukrainian].

9. Ostrovska, K.O. (2004). Terapiia i navchannia autychnykh ditei [Therapy and education of autistic children]. Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy, 1(3), 528–534. [in Ukrainian].

10. Synev, V.M., & Shulzhenko, D.I. (2012). Osoblyvosti umovy sotsializatsii ditei z autystychnymy porushenniamy [Peculiarities of the socialization conditions of children with autistic disorders]. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriia 19: Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia, 21, 251-255. [in Ukrainian].

11. Syneva, E.P. (1995). Aktualni pytannia sotsialnoi adaptatsii osib z hlybokymy porushenniamy zoru [Current issues of social adaptation of people with profound visual impairments]. Invalid i suspilstvo: problemy intehratsii, 1, 7-9. [in Ukrainian].

12. Tatyanchikova, I.V. (2012). Sotsializatsiia ditei z intelektualnymy vadamy yak pedahohichna problema [Socialization of children with intellectual disabilities as a pedagogical problem]. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity. Pedahohichni nauky, 3, 227-236. [in Ukrainian].

13. Turchynska, K.M. (1976). Proforiientatsiia v dopomizhnii shkoli [Career guidance in a special school]. Kyiv. Radianska shkola. [in Ukrainian].

14. Goncharenko, S. U. (2017). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv. [in Ukrainian].

15. Khokhlina, O.P. (2015). Formuvannia diialnosti yak zasib sotsializatsii uchniv z porushenniamy intelektualnoho rozvytku [Formation of activity as a means of socialization of students with intellectual disabilities]. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriia 19: Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia, 30, 332-337. [in Ukrainian].

УДК 376-056.264:159.922-053.5

Ольга Невмержицька,
викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
E-mail: o.nevmerzhytska@kubg.edu.ua
ORCID ID 0009-0006-5275-3153
Researcher ID https://www.researchgate.net/profile/Olga-Nevmerzicka?ev=hdr_xprf

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).